

UDK 811.163.43'276.6:34

UDK 811.163.43'26

Izvorni naučni rad

Emira Mešanović-Meša

PRAVNI NAZIVI U LEKSIČKOJ NORMI BOSANSKOG JEZIKA

Sažetak

U ovom radu bit će predstavljeno istraživanje o pravnim nazivima u savremenim rječnicima bosanskog jezika: u Rječniku bosanskog jezika (Čedić i dr. 2007), Rječniku bosanskoga jezika (Halilović – Palić – Šehović 2010) i Rječniku bosanskog jezika (Jahić 2010–2024). Normativni status pojedinih takvih riječi, njihovo značenje i sinonimi našli su se u središtu pažnje, te je takvu obradu dobilo stotinjak riječi koje se upotrebljavaju u pravnim tekstovima. Posebna pažnja posvetila se pitanjima vezanim za utvrđivanje pravnih pojmova i naziva u rječnicima, normiranosti određenih likova i tvorbi mocijskih parova, a sve s ciljem da se ukaže na put ka normiranju pravnog nazivlja na bosanskom jeziku.

Ključne riječi: bosanski jezik, rječnici, pravni nazivi, norma

LEGAL TERMS IN THE LEXICAL NORM OF THE BOSNIAN LANGUAGE

Abstract

This paper will present research on legal terms in contemporary dictionaries of the Bosnian language: in the Dictionary of the Bosnian Language (Čedić et al. 2007), the Dictionary of the Bosnian Language (Halilović – Palić – Šehović 2010), and the Dictionary of the Bosnian Language (Jahić 2010–2024). The normative status of individual such words, their meanings, and synonyms were the focus of attention, and about a hundred words used in legal texts received such treatment. Special attention was given to issues related to determining legal concepts and terms in dictionaries, the standardization of certain forms, and the formation of morphological pairs, all with the aim of highlighting a path toward standardizing legal terminology in the Bosnian language.

Keywords: *Bosnian language, dictionaries, legal terms, norm*

1. Uvod

Snažni razvoj bosnistike nagoviješten je na samom početku ovog stoljeća i to ponajviše na polju leksikografije, te je već 2007. Institut za jezik u Sarajevu objavio *Rječnik bosanskog jezika* (Čedić i dr.), a godina 2010. može se smatrati prijelomnom u razvoju ove nauke. Ta godina donijela je *Rječnik bosanskoga jezika* (Halilović – Palić – Šehović) i prvi tom *Rječnika bosanskog jezika* (Jahić), koji će do 2024. imati publiciranih 11 tomova (11. tom sadrži obrađenu građu Plo-Pok). Autori *Rječnika bosanskog jezika* (2007) zagovarali su elastičnu leksičku normu, nudeći veliki broj dvostrukosti i višestrukosti, rijetko ulazeći u ocjenjivanje normativnosti dubleta, a ako bi se i pozabavili time, to se činilo tako da se pojedini oblik proglasi češćim, drugi rjeđim, običnijim i sl. U jednotomnom *Rječniku bosanskoga jezika* (2010) primijenjena su pravila koja su regulirala normativni položaj dubleta na sljedeći način: fonološki, tvorbeni i leksički dubleti koji su podjednako stabilizirani i poznati te s jednakim statusom u standardnom jeziku; fonološki, tvorbeni i leksički dubleti koji nisu podjednako stabilizirani i poznati, te se jednom od njih daje prednost, ali se prihvata i drugi; fonološki, tvorbeni i leksički dublet koji nije u standardnom jeziku prihvatljiv. Već s prvim tomom *Rječnika bosanskog jezika* (Jahić 2010a) naznačeno je da će i ovaj rječnik u određenoj mjeri procjenjivati normativnu valjanost leksema i oblika – naime, iz popisa skraćenica i njihovoga tumačenja jasno je bilo da su neke normativnoga karaktera i da određuju prihvatljive riječi ili one koje nisu dio standardnog bosanskog jezika (u nastavku teksta bit će pojašnjene takve skraćenice koje su se našle uz određene lekseme važne za ovo istraživanje). Osim toga, kao i sva savremena leksikološka izdanja ovi rječnici ponudili su obavijesti o upotrebi odredničke riječi u okviru neke struke ili djelatnosti dodjeljivanjem upotrebnih etiketa (naprimjer: *adm.*, *ekon.*, *elekt.*, *geogr.*, *građ.*, *med.*, *meteor.*, *ped.*, *prav.*, *psih.* i sl.). Ova dva važna metodološka principa rječnika daju temeljne smjernice za dalje tokove u normiranju naziva u pojedinim strukama (u ekonomiji, elektrotehnici, geografiji, građevinarstvu, medicini, pravu...) što podrazumijeva utvrđivanje standardiziranih naziva za pojmove koji se upotrebljavaju u njima, odnosno evidentiranje promjena koje su doživjeli, što kao rezultat može u konačnici dati i nastanak novih specijaliziranih rječnika. „Svako nazivlje (terminologija), pa tako i pravno, sustav je naziva koji se upotrebljavaju u određenoj struci. Nazivlje struke nastaje normiranjem naziva u pojmovnome sustavu. Normiranje i normiranost značajke su standardnoga jezika, pa onda i nazivlja koje pripada standardnomu jeziku“ (Mrčela – Lewis 2016: 22). Kako bi ovaj put valjano tekao i kada je u pitanju normiranje naziva koji se koriste u pravu i pravnim dokumentima na bosanskom jeziku, ovaj će rad svojim istraživanjem vezanim za savremene rječnike bosanskog jezika i pravne nazive u njima ukazati na normativnu ocjenu pojedinih naziva te preporuke koje savremena leksička norma nudi u daljoj standardizaciji pravnog nazivlja na bosanskom jeziku, a s druge strane, ponuditi prihvatljive riječi i oblike sa značenjima koje se koriste u pravu kao i one koje nisu poželjne u tekstovima na bosanskom standardnom jeziku. Naime, cilj nam je najprije ukazati na određene riječi koje rječnici bosanskog jezika prepoznaju kao riječi koje se upotrebljavaju u pravu, pa uz njih ili njihovo značenje pridružuju upotrebnu etiketu *prav.* ili *pravn.*, potom izdvojiti sve sinonime navedene uz takve riječi i utvrditi njihov međusobni odnos prikazan u jednom rječniku, odnosno njihov normativni status koji im je dodijeljen, te uporediti te riječi i njihov odnos i u ostalim rječnicima. Na taj način dobit će se sveobuhvatna slika o standardiziranim formama koje su svojim statusom normativno prihvaćene forme postale dio pravnog nazivlja na savremenom bosanskom jeziku i koje se kao takve mogu koristiti u pravnim tekstovima na bosanskom jeziku.

2. Pravni nazivi u rječnicima bosanskog jezika

Istraživanjem je obuhvaćeno 100-ak riječi, mahom imenica ili pridjeva,¹ koje imaju bar u jednom rječniku etiketom označeno značenje što predstavlja pravni pojam ili kojima pak takva etiketa nije pridružena niti u jednom rječniku, ali se iz opisa značenja odredničke riječi jasno vidi neraskidiva spona s ovom sferom upotrebe; takve riječi i njihovi sinonimi grupirane su u 30 odjeljaka. S obzirom na to da je *Rječnik bosanskog jezika* (Jahić) nedovršen i da su posljednji tomovi tek obuhvatili rječničku građu sa slovom P, podatke o nazivima koji abecedno slijede iza ovog slova nećemo dobiti, stoga su u pojedinim odjeljcima i izostali. Uz imenice koje označavaju mušku osobu istaknuti su mocijski parnjaci potvrđeni u ovim rječnicima.

2.1. *advokat, odvjetnik (odvjetnica)*

U rječnicima bosanskog jezika ove dvije imenice nisu jednako vrednovane ni glede njihovog normativnog statusa ni glede ocjene o pripadnosti stručnoj leksici: na jednoj su strani *Rječnik bosanskoga jezika* (2010) i *Rječnik bosanskog jezika* (Jahić 2010a, 2019a), u kojima je uz jedno značenje odredničke riječi *advokat* navedena upotrebna etiketa *prav.* (pravo, pravno) ili *prav.* (pravo, pravnički) i određeno značenje: *prav.* pravnik koji pruža pravnu pomoć i zastupa klijente u različitim pravnim poslovima, pravni zastupnik, branilac okrivljenog (Halilović – Palić – Šehović 2010: 4); *prav.* pravnik, pravni zastupnik koji pruža pravnu pomoć privatnim i pravnim licima; branilac optuženog; zastupnik stranke u nekoj parnici u sudskom postupku (Jahić 2010a: 59), a leksički mu dublet *odvjetnik* nije prihvatljiv u standardnome bosanskom jeziku (Halilović – Palić – Šehović 2010: 809), odnosno nije svojstven bosanskom standardnom jeziku ni jezičkom osjećaju izvornoga govornika (Jahić 2019a: 208)²; s druge je strane *Rječnik bosanskog jezika* (2007), u kojem nema statusne razlike između imenica *advokat* (onaj koji na sudu brani optuženog, zastupnik u sudskoj raspravi, odvjetnik;...) i *odvjetnik* (advokat, onaj koji brani osumnjičene u sudskom procesu) (Čedić i dr. 2007: 2, 527), ali ni naznačene upotrebne etikete. Niti jedan rječnik ne nudi poseban lik za označavanje osobe ženskog spola uz imenicu muškog roda *advokat*: uz odredničku riječ *advokat* nije naveden kakav drugi lik kojim bi se označavala osoba ženskog spola (Halilović – Palić – Šehović 2010), oznakom (+ ž. *spol*) potvrđeno je da se „imenica muškog roda značenjski odnosi i na ženski rod“ (Jahić 2010a: 25), niti je posebno navedena odrednička riječ s oznakom osobe ženskog spola (Čedić i dr. 2007). Lik *odvjetnica* potvrđen je u dvama rječnicima uz imenice muškog roda, no status im je, naravno, jednak imenici u muškom rodu (Halilović – Palić – Šehović 2010, Jahić 2010a). Dakle, u dvama rječnicima imenici *advokat* upotrebom etiketa priznato je stručno značenje vezano za pravo i dat joj je status standardno prihvaćenog lika za razliku od imenice *odvjetnik*, a u trećem rječniku nema razlike s obzirom na status između njih, ali nema ni istaknute upotrebne etikete.

¹ U dosadašnjim istraživanjima pravnih tekstova na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku (Mešanović-Meša 2011, 2019, 2025) i pravni nazivi su prepoznati kao razlike među tim tekstovima, a kako se pravopisna i gramatička literatura ne bavi ovim pojavama (ili bar ne većinom), potreba da se daju odgovori o izboru ovih jedinica na bosanskom jeziku ponukala je dalje istraživanje.

² Uz *odvjetnik* nalaze se skraćenice *netip. ekspr.*, v. advokat, za koje ćemo, jasnoće radi, navesti njihova značenja: „*netip.* netipično. Odnosi se na riječi koje nisu svojstvene bosanskom standardnom jeziku ni jezičkom osjećaju izvornoga govornika, koje se neorganskim putem, najčešće preko medija ili političke javne riječi, neopravdano nameću tome jeziku“; „*ekspr.* ekspresivno. Odnosi se na riječ koja je markirana emocionalno ili asocijativno i koja kao takva iskače iz uobičajenoga, ‘ravnoga’ načina govorenja, što znači da je ona po prirodi stvari vezana za govorni jezik, mada se može upotrijebiti i u pisanom jeziku“; „v. vidi. Upućuje na riječ, oblik ili značenje kojem se daje prednost u standardnom jeziku, kao prikladniju, prihvatljiviju“ (Jahić 2010a: 32, 28, 36).

2.2. *aneks, dodatak, prilog*

Jedno od značenja imenice *aneks* u Jahićevom Rječniku označeno je dvama etiketama: *adm. pravn.* dodatak, prilog nekom zakonu ili drugom administrativnom, službenom tekstu (Jahić 2010a: 88), a uz *dodatak*, kada je naveden kao posebna odrednička riječ, izostalo je posebno značenje s nekom od ovih upotrebnih etiketa (značenje općenite prirode *ono što se dodaje nekoj cjelini* najbliže je sinonimu *aneks*) (Jahić 2010b: 93), dok bi *prilog*, kao mogući pravni naziv, svoje mjesto trebao imati u nekom od narednih tomova ovog nedovršenog rječnika. U drugim rječnicima niti jedno značenje imenica *aneks, dodatak, prilog* nema istaknutu etiketu koja bi označavala upotrebnu sferu u pravu i pravnoj struci (niti administraciji), te je uz *aneks* opisano po jedno značenje (*aneks* – ono što se dodaje; dodatak /Halilović – Palić – Šehović 2010: 20/; *aneks* – dodatak, prilog /Čedić i dr. 2007: 10/), a uz *dodatak* i prilog izdvajamo opća značenja ekvivalentna značenju imenice *aneks* (*dodatak* – ono što se dodaje kakvoj cjelini; dometak; *prilog* – ono što se prilaže čemu, što nadopunjuje šta drugo /Halilović – Palić – Šehović 2010: 203, 1042/; *dodatak* – nešto što se dodaje na postojeću cjelinu ili količinu, dodatak na plaću; *prilog* – ono što se prilaže ili je priloženo čemu; dodatak čemu /Čedić i dr. 2007: 107, 860/). Prema prikazanom stanju, samo je *aneks* označen kao pravni naziv i to u Jahićevom Rječniku.

2.3. *ekspert, vještak (vještakinja)*

U *Rječniku bosanskoga jezika* (2010) i *Rječniku bosanskog jezika* (Jahić 2010b) jedno od dva ponuđena značenja odredničke riječi *ekspert* označeno je kao pravni naziv: *prav.* vještak, osoba koja se poziva na sud radi davanja svog mišljenja u spornim ili teškim slučajevima (Halilović – Palić – Šehović 2010: 263); *prav.* onaj koji u sudskom postupku na traženje podnosi svoje stručno mišljenje; vještak (Jahić 2010b: 220). Sinonim *vještak* također jednim od dvaju značenja opisuje pravni pojam: *prav.* stručnjak koji na zahtjev suda ili vlasti utvrđuje činjenično stanje i podnosi izvještaj o tome (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1443), te ima istaknut lik za osobu ženskog spola – *vještakinja*, dok bi se opet u Jahićevom Rječniku *vještak* trebalo naći u nekom narednom tomu. U *Rječniku bosanskog jezika* (2007) uz *ekspert* i njegovo značenje (stručnjak, specijalist, vještak, osoba sa velikim znanjem iz određene oblasti ili djelatnosti) nije upisana kakva etiketa o upotrebnoj sferi, no jedno značenje uz *vještak* obilježeno je kao *termin* (*term.* stručnjak koji na poziv vlasti ili suda daje mišljenje u nekom sporu) (Čedić i dr. 2007: 136, 1222). Dakle, i *ekspert* i *vještak* označeni su kao pravni nazivi (Halilović – Palić – Šehović 2010), samo *ekspert* jer *vještak* nije obrađeno (Jahić 2010b), odnosno *vještak* je termin (Čedić i dr. 2007).

2.4. *ekspertiza, vještačenje*

Kako *ekspert* tako i *ekspertiza* ima jedno značenje označeno istom etiketom (*prav.* ispitivanje i mišljenje eksperta; vještačenje) u *Rječniku bosanskog jezika* (Jahić 2010b: 220), no usklađenost značenja i etiketa uz odredničke riječi *ekspert* i *ekspertiza* u *Rječniku bosanskoga jezika* (2010) izostala je – dva opisana značenja uz *ekspertiza* nemaju etiketu (treće ima *hist.*): 1. ispitivanje i rješavanje kakva pitanja uz pomoć stručnjaka, eksperata 2. nalaz eksperta, vještaka; vještačenje (Halilović – Palić – Šehović 2010: 263). *Vještačenje* kao i *vještak* označeno je kao pravni naziv (*vještačenje* – *prav.* 1. /gl. im./, up. vještačiti 2. stručna analiza činjeničnog stanja i nalaz vještaka; ekspertiza) (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1442). Ni u *Rječniku bosanskog jezika* (2007) ne nalazimo podudarnost između *vještak*, koji je označen kao termin, i *vještačenje*, a kako *ekspert* svakako nije etiketiran, nije ni *ekspertiza* (*ekspertiza* – stručna procjena koju vrši ekspert; vještačenje; *vještačenje* – stručna analiza radi utvrđivanja činjeničnog stanja čega; službeno stručno mišljenje vještaka, ekspertiza) (Čedić i dr. 2007: 136,

1222). Dakle, pravni nazivi su *ekspertiza* (Jahić 2010b) i *vještačenje* (Halilović – Palić – Šehović 2010).

2.5. *branilac, branitelj (braniteljica); pravobranilac, pravobranitelj (pravobraniteljica)*

U *Rječniku bosanskog jezika* (Jahić 2010a) jedno od ponuđenih značenja imenice *branilac* obilježeno je etiketom *pravn. (pravn. onaj koji na sudu brani, zastupa optuženoga; advokat, branitelj; odvjetnik netip. ekspr.)*, a uz tu imenicu gramatičkog m. r. ide još i oblik prirodnog roda (+ ž. *spol* braniteljica) (Jahić 2010a: 222); imenica na *-telj* nije svojstvena standardnom bosanskom jeziku i pripada posebnom sloju leksike netipične za bosanski jezik (branitelj m. /ž. *spol* braniteljica/ *netip. medij.*³, *branilac* /1, 2/) (Jahić 2010b: 223). Ni *Rječnik bosanskoga jezika* (2010) ni *Rječnik bosanskog jezika* (2007) ne pridružuju imenicama na *-lac* i *-telj* upotrebnu etiketu koja bi ih svrstala među pravne nazive, ali im pripisuju jednak normativni status: *branilac (branitelj) (braniteljica)*, *branitelj* m., up. *branilac*, a jedno od dvaju opisanih značenja obuhvata i pravnu struku: onaj koji u sudskom postupku brani klijenta; advokat (Halilović – Palić – Šehović 2010: 87); u *Rječniku bosanskog jezika* (2007) naporednost im je data na ovaj način: *branilac* – branitelj, zaštitnik, koji čuva i brani nešto svoje; *branitelj* – branilac (Čedić i dr. 2007: 48). Dakle, lik imenice na *-lac* svrstan je među pravne nazive, dok lik na *-telj* nije dio leksike standardnog bosanskog jezika (Jahić 2010a), odnosno i lik na *-lac* i lik na *-telj* jednakog su normativnog statusa u bosanskome, no bez posebnog određenja pripadnosti pravnoj struci (Halilović – Palić – Šehović 2010; Čedić i dr. 2007).

Jednak je stav ponovljen kada je riječ i o imenicama *pravobranilac* i *pravobranitelj (pravobraniteljica)* i u *Rječniku bosanskoga jezika* (2010): to su jednakovrijedni dubleti, a uz značenje *posebni pravni zastupnik pravnih lica i organa upravne vlasti* nema etikete (Halilović – Palić – Šehović 2010: 998), i u *Rječniku bosanskog jezika* (2007): *pravobranilac* – pravobranitelj, onaj čija je zadaća da pred sudom koga pravno zastupa i brani; viši sudija uposlen u pravobranilaštvu (Čedić i dr. 2007: 760); *pravobranitelj* – pravobranilac (Čedić i dr. 2007: 760).

2.6. *branilaštvo, braniteljstvo; pravobranilaštvo, pravobraniteljstvo*

Od imenica na *-lac* sufiksom *-stvo* izvode se imeničke izvedenice na *-laštvo*, a kod imenica na *-telj* sufiks ne trpi promjene (Babić 2002: 303), pa je *branilaštvo* u izravnoj tvorbenoj vezi s *branilac*, a *braniteljstvo* s *branitelj*, odnosno *pravobranilaštvo* s *pravobranilac*, *pravobraniteljstvo* s *pravobranitelj*.

Branilaštvo je, u skladu sa značenjem *zastupanje, odbrana pred sudom; advokatura; odvjetništvo*, označeno upotrebom etiketom *pravn.*, a uz *braniteljstvo* nalazi se samo upisano *branilaštvo* (Jahić 2010a: 222, 223). Njihova jednaka normativna vrijednost istaknuta je još jednom u *Rječniku bosanskoga jezika* (2010), s oznakom da su to nazivi iz sfere prava, premda polazne imenice *branilac* i *branitelj*, kako se vidjelo, nisu etiketirane: *prav. sistem za pravnu zaštitu građana* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 87). U *Rječniku bosanskog jezika* (2007) ni *branilaštvo* ni *braniteljstvo* nisu uvršteni u leksičku građu. *Branilaštvo* je, dakle, označeno

³ „*medij.* medijski. Obilježava poseban sloj leksike netipične za bosanski jezik, a koju mediji nameću zbog svojih ideoloških opterećenja, profesionalne nekompetentnosti, ili otvorene političke tendencioznosti u smislu otpora prema jezičkim navikama šire društvene zajednice, pogotovu otpora spram bosanskog jezika, te u tom smislu upornoga nametanja atmosfere bosanske kulturne, pa time i jezičke, ‘inferiornosti’ u odnosu na druge sredine, pogotovu na hrvatski kulturni i medijski krug, što se ispoljava nestručnim, neukusnim nametanjem kroatizama u jeziku televizije npr, pogotovu one ‘državne’“ (Jahić 2010a: 31).

etiketom *pravn.* u jednome rječniku (Jahić 2010a), *branilaštvo* i *braniteljstvo* u drugome (Halilović – Palić – Šehović 2010).

Pravobranilaštvo i *pravobraniteljstvo* jednakovrijedni su dubleti, sa značenjima 1. *djelatnost pravobranilaca* 2. *ustanova koja organizira tu djelatnost*, no bez etikete (Halilović – Palić – Šehović 2010: 998), a njihova jednaka vrijednost istaknuta je i u *Rječniku bosanskog jezika* (2007): *pravobranilaštvo* i *pravobraniteljstvo* – institucija državnog pravnog sistema; zgrada u kojoj je smještena ta institucija (Čedić i dr. 2007: 760). S obzirom na abecedni poredak riječi *pravobranilac*, *pravobranitelj*, *pravobranilaštvo* i *pravobraniteljstvo*, i nedovršenost Jahićevog Rječnika, o njihovom statusu u ovom rječniku nema podataka.

2.7. *apelacija, žalba, priziv*

U Jahićevom Rječniku odrednička riječ *apelacija* ima značenje označeno etiketom: *pravn.* redovni pravni lijek protiv presude prvoga stepena u sudskom postupku; žalba; priziv *ekspr. netip.* (Jahić 2010a: 95)⁴, sinonimi su joj, dakle, *žalba*, dok je sinonim *priziv* obilježen kao nesvojestven standardnom bosanskom jeziku i markiran je emocionalno ili asocijativno⁵. Drugi rječnik nema takvu ocjenu sinonima *priziv*, pa *apelacija* i *priziv* imaju značenje obilježeno kao pravni naziv, *žalba* jedno od značenja, a niti jedan od njih nije ocijenjen normativno drugačije od kojega drugoga: *apelacija* – *prav.* pravni lijek protiv odluke ili presude nižeg suda upućen višem sudu; žalba; *priziv* – *prav.* žalba višem sudu; *apelacija*; *žalba* – *prav.* pravni lijek koji je žalocu na raspolaganju; usmjeren je protiv odluke suda i rješenja upravnih organa (ob. pismeno traženje od viših organa da se poništi ili preinači neka odluka nižih organa) (Halilović – Palić – Šehović 2010: 24, 1055, 1536). Još jedan drugačiji pristup ovim nazivima primijenjen je u *Rječniku bosanskog jezika* (2007): *apelacija* nije uvrštena, *priziv* niti jednim ponuđenim značenjem ne odgovara pravnom nazivu (zov glasom, pokretom, pogledom ili gestom upućen nekome s namjerom da se on približi, primakne, priđe prizivatelju; prizivanje; pozivanje) (Čedić i dr. 2007: 887), a jedino odrednička riječ *žalba* uz značenje koje jeste vezano za pravo nema etiketu niti sinonime (potpune ili djelimične): *žalba* – dokument u kojem se iznosi neslaganje s odlukom donesenom u kakvom upravnom postupku i traži ponovo razmatranje problema (Čedić i dr. 2007: 1305). Dakle, potvrđen je status pravnih naziva *apelacija* i *žalba*, no o statusu riječi *priziv* mišljenja su podijeljena.

2.8. *dispozitiv, pravorijek*

Status i značenje obilježeno etiketom vezanom za pravo imenice *dispozitiv* potvrdila su dva rječnika: *dispozitiv* – *pravn.* odluka, rješenje o sudskoj presudi (kako je navedeno u *dispozitivu. - pravn.*) (Jahić 2010b: 69), *dispozitiv* – *prav.* dio sudske presude ili rješenja koji sadrži temeljnu, glavnu odluku (Halilović – Palić – Šehović 2010: 191), dok je u trećem izostala samo etiketa: *dispozitiv* – odluka, rješenje o pravnom aktu ili presudi (Čedić i dr. 2007: 101). U Jahićevom Rječniku izostao je, dakle, sinonim uz riječ *dispozitiv* (kao i u ostalima), a za odredničku riječ *pravorijek* nemamo kakvih drugih podataka. *Rječnik bosanskoga jezika* (2010) sadrži odrednicu *pravorijek*, sa značenjima obilježenim etiketom: *pravorijek* – *prav.* 1. pravosnažna sudska odluka 2. dio sudskog rješenja u kojem se izriče odluka; *dispozitiv* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 998), dok je u *Rječniku bosanskog jezika* (2007) iznesen sud o zastarjelosti riječi: *pravorijek* – *zast.* sudska presuda;... (Čedić i dr. 2007: 761). Sigurnu potvrdu o normativnom statusu i pravnom značenju dobila je, dakle, riječ *dispozitiv*, no opet

⁴ Ni za *priziv* ni za *žalba* kao posebnih odredničkih riječi nemamo podatke, jer su se trebali naći u nekom budućem tomu ovog rječnika, no način unosa i etiketiranja sinonima uz riječ *apelacija* jasno kazuje status riječi *žalba* i *priziv*, te njihove sinonime.

⁵ Potpun opis značenja etiketa *netip.* i *ekspr.* naveden je ranije.

su različiti stavovi o riječi *pravorijek*. Naglasit ćemo još da, s obzirom na upotrebu i riječi *izreka* u izrazu *kao u izreci*, u ovim rječnicima riječ *izreka* nema značenje koje bi obuhvatilo i ovaj kontekst⁶.

2.9. *član, članak*

Jedinstven je sud sva tri rječnika bosanskog jezika o prihvatanju samo imenice *član* u značenju koje se pripisuje pravnoj struci i nauci: *član* – *pravn.* odjeljak, poglavlje, dio paragrafa u zakonima i sličnim administrativnim tekstovima; članak *netip. neob.* (Jahić 2010a: 337–338)⁷; *član* – *prav.* dio, odjeljak paragrafa u zakonima, ugovorima i sl. tekstovima (Halilović – Palić – Šehović 2010: 142)⁸; *član* – jedan dio nečega: član u zakonu,... (Čedić i dr. 2007: 75)⁹. Dakle, u dvama rječnicima jedno od navedenih značenja imenice *član* etiketom je naznačeno značenje vezano za pravo (Jahić 2010a, Halilović – Palić – Šehović 2010), a *članak* u ovom značenju nije standardizirano.

2.10. *stav, stavak*

Jedno od značenja višeznačnice *stav* u *Rječniku bosanskoga jezika* (2010) jeste i *dio člana zakona: član 2, ~ 1*, koje nije označeno etiketom *prav.* kao što je to učinjeno uz značenje riječi *član* određeno za pravni pojam, ali je ostalo isto gledište u pogledu standardizacije samo jednog naziva, te *stavak* nije sinonim riječi *stav* (*stavak* – *muz.* zaokružen dio veće kompozicije) (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1248). Međutim, u *Rječniku bosanskog jezika* (2007) nalazimo još veći zaokret glede normiranja i pripisivanja značenja višeznačnicama *stav* i *stavak* u odnosu na nazive *član* i *članak*: *stav* – položaj tijela; odnos, držanje prema kome ili čemu; uvjerenja kojih se neko drži, uvjerenje; postavka, teza; odjeljak muzičkog komada, stavak; *stavak* – utvrđena cijena, tarifa; odjeljak nekog teksta; odjeljak muzičkog komada (Čedić i dr. 2007: 1070), iz čega proizlazi da se samo *stavak* može koristiti u značenju *dijela nekog teksta* – pa i dijela teksta *člana* (ne i *članka*). Zbog nedovršenosti Jahićevog Rječnika nema podataka o nazivima *stav* i *stavak*. Dakle, u jednome rječniku zagovara se standardizacija lika *stav* (Halilović – Palić – Šehović 2010), u drugome lika *stavak* (Čedić i dr. 2007), a niti u jednome nema naznačene upotrebne etikete *prav.* uz odabrani lik.

2.11. *drugostepeni, drugostupanjski; prvostepeni, prvostupanjski*

Pridjevi *drugostepeni* i *drugostupanjski* nisu uvršteni u *Rječnik bosanskog jezika* (Jahić 2010b), a o pridjevima *prvostepeni* i *prvostupanjski* nema podataka zbog nedovršenosti rječnika (kao ni o riječima *stepen* i *stupanj*). U *Rječniku bosanskoga jezika* (2010) nalazi se pridjev *drugostepeni* s jednim opisanim značenjem uz koje stoji etiketa *prav.*, ali bez sinonima *drugostupanjski*: *drugostepeni* – *prav.* koji se odnosi na odlučivanje na drugom stepenu, nakon podnesenog pravnog lijeka protiv prvostepene odluke (Halilović – Palić – Šehović 2010: 233); *drugostupanjski* nije uvršteno ni kao samostalna odrednica; dalje, pridjev *prvostepeni* nema

⁶ *izreka* – ustaljena rečenica ili skup riječi kojom se iskazuje neko iskustvo, pouka, mudrost (narodna ~. - *knjiž. term.*) (Jahić 2011: 357); *izreka* – rečenica ili niz riječi kojima se iskazuje kakvo životno iskustvo, pouka ili mudrost; poslovice: *mudra* ~ (Halilović – Palić – Šehović 2010: 444); *izreka* – skup riječi kojima je, u sažetju i jasnoj formi, uobličeno poučno životno iskustvo i mudrost (narodna izreka) (Čedić i dr. 2007: 249)

⁷ *članak* – 1. kraći sastav na različite teme urađen bez strožijeg i unaprijed utvrđenog sadržaja i načina pisanja 2. zglavak na nozi ili na ruci; zglob, gležanj 3. (+ *potenc.*) dio nečega a. npr. *bot.* dio stabljike iz među dva čvora b. *zool.* svaki pojedini dio tijela trakavice, pantljičare 4. *fiz.* posuda sa dva različita provodnika uronjena u odgovarajuću tečnost (Jahić 2010a: 338)

⁸ *članak* 1. v. član (2) (Halilović – Palić – Šehović 2010: 142)

⁹ *članak* – vrsta književnog teksta, zglob, zglavak, gležanj (Čedić i dr. 2007: 75)

etiketu *prav.*, ali ima uza se sinonim *prvostupanjski*: *prvostepeni* – koji je u/na prvom stepenu (ob. o organima vlasti i njihovim nadležnostima); *prvostupanjski* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1088); *prvostupanjski* jeste uvršteno kao samostalna odrednica (*prvostupanjski* prid., up. *prvostepeni*) (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1088). Valja istaknuti da višeznačnice *stepen* i *stupanj* u ovom rječniku u svim svojim značenjima imaju naveden drugi sinonim, što ih čini potpunim značenjskim sinonimima.¹⁰ *Rječnik bosanskog jezika* (2007) ne sadrži odrednice *drugostepeni*, *drugostupanjski*, *prvostupanjski*, no sadrži *prvostepeni*: koji je prvog stepena, *prvostupanjski*, prvi, najvažniji (Čedić i dr. 2007: 937), a jednako kao i u *Rječniku bosanskoga jezika* (2010) i *stepen* i *stupanj* potpuni su sinonimi¹¹. Sudeći po tome da su *stepen* i *stupanj* potpuni sinonimi u oba rječnika, drugi dio složenih pridjeva mogao bi sadržavati i jedan i drugi lik, no sudeći po uvrštenosti u građu, stanje je drugačije, a i dodjeljivanje etikete *prav.* u *Rječniku bosanskoga jezika* (2010) nije jednako za sve pridjeve – ima je samo pridjev *drugostepeni*, dok pridjevi *prvostepeni* i *prvostupanjski* nemaju (*drugostupanjski* nije uvršteno u građu).

2.12. *krivica, krivnja*

Imenica *krivica* ima dva značenja od kojih je jedno pravnoga karaktera: *pravn.* djelo koje je počinio krivac, okrivljeni (drugo je odgovornost za neku grešku, za neki pogrešan postupak, radnju, čin; *krivnja*), dok *krivnja* nema takvog značenja (a. *krivica* b. osjećaj krivice, griža savjesti) (Jahić 2012b: 70-71, 71). Drugačije je gledište prikazano u drugom rječniku, u kojem etiketa *prav.* nije pridružena nijednom značenju ovih riječi: *krivica* 1. odgovornost za ono što nije kako treba, što je pogrešno; *krivnja*: *preuzeti ~u na se, utvrditi čiju ~u* 2. kriv postupak; greška, pogreška: *to je moja ~*; *krivnja* 1. up. *krivica* (1) 2. *psih.* osjećaj velikog nezadovoljstva i žaljenja zbog nekog vlastitog postupka; griža savjesti (Halilović – Palić – Šehović 2010: 554, 555), što znači da se i *krivica* i *krivnja* mogu upotrijebiti u značenju ekvivalentnom pravnom pojmu. Da su potpuni sinonimi *krivica* i *krivnja*, tvrdi se u trećem rječniku: *krivica* – djelo onoga koji je kriv i zbog čega je odgovoran; *krivnja* (*preuzeti krivicu na sebe*); *krivnja* – *krivica* (osjećaj krivnje) (Čedić i dr. 2007: 321). Jedan, dakle, rječnik prepoznaje imenicu *krivica* i kao pravni naziv, a po drugima i *krivica* i *krivnja* mogu svojim značenjima poslužiti u tom kontekstu.

2.13. *krivični, kazneni*

Jednom značenju pridjeva *krivičan* dodijeljena je etiketa *pravn.* i značenje: *pravn.* koji se odnosi na djela koja su kažnjiva po krivičnom zakonu, kao i ustaljenim izrazima *krivično djelo* (*pravn.* djelo koje po zakonu potpada pod krivično gonjenje, za koje se otvara krivični postupak), *krivični postupak* (*pravn.* postupak u kojem se otkrivaju počinitelji krivičnoga djela i izriču im se odgovarajuće kazne), *krivično pravo* (*pravn.* a. grana prava koja sadrži pravne norme za zaštitu određenih vrijednosti b. sistem pravnih propisa kojima se određuju krivična

¹⁰ *stepen* – 1. *fiz.* jedinica za temperaturu; *stupanj* 2. *razg.* jedinica različitih mjernih skala; podjeljak, *stupanj* 3. *razg.* položaj u kakvom vertikalnom hijerarhijskom nizu; nivo, razina, *stupanj* 4. *razg.* mjera, jačina, intenzitet, *stupanj* 5. *muz.* položaj tona u ljestvici; *stupanj* 6. *mat.* jedinica za mjerenje ugla; *stupanj* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1248-1249); *stupanj* – 1. *fiz.* jedinica za temperaturu; *stepen* 2. *razg.* jedinica različitih mjernih skala; podjeljak, *stepen* 3. *razg.* položaj u kakvom vertikalnom hijerarhijskom nizu; nivo, razina, *stepen* 4. *razg.* mjera, jačina, intenzitet; *stepen* 5. *muz.* položaj tona u ljestvici; *stepen* 6. *mat.* jedinica za mjerenje ugla; *stepen* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1261)

¹¹ *stepen* – *stupanj*, *mat.* 360-ti dio kružnice kao jedinica mjere luka ili ugla; *podio*, *razdjeljak* na skali kao jedinica mjere temperature, jačine zemljotresa, gustine tečnosti i jačine alkohola; *prenes.* visina, stanje, nivo, razina (Čedić i dr. 2007: 1071); *stupanj* – *stepen*, *mat.* 360. dio kružnice kao jedinica mjere luka ili ugla; *podio*, *razdjeljak* na skali kao jedinica mjere temperature, jačine zemljotresa, gustine tečnosti i jačine alkohola; *prenes.* visina, stanje, nivo, razina (Čedić i dr. 2007: 1082)

djela i donose, propisuju odgovarajuće krivične sankcije c. /Ø/ *stud.* predmet, ispit koji se polaže na pravnom fakultetu), *krivični zakon* (prav. zakon kojim se određuju krivična djela i odgovarajuće kazne), *krivično gonjenje* (prav. postupak koji se preduzima u cilju donošenja sankcije za izvršeno krivično djelo, ili za sumnju, terećenje nekoga da je to djelo izvršio) (Jahić 2012b: 71), dok pridjev *kazneni* i njegovo značenje nema etiketu *pravn.*: *odr.* koji se odnosi na kaznu, koji je u svrhu kazne, koji je sastavni dio kazne (~i *postupak*, ~e *mjere*, ~i *zavod*) (Jahić 2012a: 111). Pridjevi *krivični* i *kazneni* sinonimi su, stoji u drugom rječniku, s tim da etiketa *prav.* dolazi samo uz pridjev *krivični*: *krivični* – *prav.* koji se odnosi na krivicu i krivca za djela koja su kažnjiva po zakonu; *kazneni*: ~ *postupak*, ~a *odgovornost* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 554); *kazneni* – koji se odnosi na kaznu: ~e *mjere*, no ustaljeni izrazi s ovim pridjevom imaju etiketu *prav.*: ~ *postupak* (*prav.* ukupnost zakonom propisanih radnji državnih i dr. organa kojima se utvrđuje neko kazneno djelo i izriče odgovarajuća sankcija), ~o *djelo* (*prav.* djelo koje povlači zakonom predviđenu kaznu; krivično djelo), ~o-*popravni dom* (*prav.* ustanova u kojoj borave oni kojima je izrečena kaznena mjera zatvora; zatvor) (Halilović – Palić – Šehović 2010: 496). Da *krivičan* i *kazneni* nisu sinonimi, stav je trećeg rječnika: *krivičan* – koji se odnosi na djela kažnjiva po zakonu (*krivično djelo*, *krivični postupak*) (Čedić i dr. 2007: 321), *kazneni* – koji se odnosi na kaznu, koji je u određenoj vezi postupkom za sankcioniranje kazne (Čedić i dr. 2007: 282).

2.14. *nehat, nehaj*

U rječničkoj literaturi bosanskog jezika imenica *nehaj* u odnosu na *nehat* ima slabiju normativnu ocjenu, pa je u *Rječniku bosanskog jezika* (Jahić 2014) *nehaj* upućena na prihvaćeniju i prihvatljiviju *nehat*, tj. onu koja ima prednost u standardnom jeziku, a niti jedna nema upotrebnju etiketu *pravn.*: *nehaj* – v. *nehat*; *nehat* – *nehaj*, nemarnost, zanemarenost, nepažnja (Jahić 2014: 253), dok je u *Rječniku bosanskoga jezika* (2010) upotreba *nehat* u značenju označenom etiketom *prav.* jedino standardizirana (*prav.* lakši stepen krivice osobe koja je nehotično izvršila krivično djelo) (Halilović – Palić – Šehović 2010: 740). Ni *Rječnik bosanskog jezika* (2007) ne nudi opis značenja koji bi odgovarao pravnom nazivu, ali niti jednoj imenici ne daje prednost: *nehaj* – nedostatak brige, nemarnost; *nehat* – nezainteresovanost, nemarnost, *nehaj* (Čedić i dr. 2007: 442). Dakle, potvrda za pravni naziv i to u liku *nehat* nalazi se u jednom rječniku (Halilović – Palić – Šehović 2010).

2.15. *ovrha, pljenidba, zapljena*

Imenica *ovrha* uvrštena je u dvama rječnicima, u *Rječniku bosanskog jezika* (Jahić 2019b) i *Rječniku bosanskoga jezika* (2010). U prvome su uz jedno značenje pridružene etikete *etnol.*¹² *prav.* postupak nasilnoga plijenjenja imovine dužnika koji nije vratio dug, radi naplate potraživanja odnosno duga i sl.; *pljenidba*, *zapljenjivanje*, *zapljena* (Jahić 2019b: 176), i kako vidimo, ponuđeni sinonimi, a uz imenicu *pljenidba* i jedno njeno značenje nalaze se etikete *prav.* *služb.* oduzimanje imovine najč. na osnovu nekog dokumenta koji to oduzimanje odobrava i zakonski obrazlaže (Jahić 2024: 27). U drugome rječniku *ovrha* i *pljenidba* imaju etiketu *prav.*, *zapljena* je nema, iako je navedena i uz *ovrhu* i uz *pljenidbu* kao sinonim i iako se uz nju nalazi sinonim *ovrha*: *ovrha* – *prav.* čin ili postupak kojim se šta nasilno oduzima od koga radi naplate potraživanja, duga i sl.; *pljenidba*, *zapljena* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 862); *pljenidba* – *prav.* čin plijenjenja čega; *zapljena* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 912); *zapljena* – čin ili postupak kojim se šta zapljenjuje radi naplate potraživanja, duga i sl.; *ovrha*

¹² „*etnol.* etnologija, etnološki. Ukazuje na pripadnost riječi izvornom govorniku, bez obzira na to da li je ta riječ prisutna i u standardnom jeziku, pa i u književnom, odnosno ukazuje da je riječ vezana za organski idiom, za širu govornu bazu, za ruralni ambijent u odnosu na urbani. Označava i to da je velika vjerovatnoća pojave te riječi i u usmenom književnom izrazu“ (Jahić 2010a: 28).

(Halilović – Palić – Šehović 2010: 1497). *Rječnik bosanskog jezika* (2007) nudi imenicu *pljenidba* – nasilno oduzimanje imovine; zabrana raspolaganja vlastitom imovinom (Čedić i dr. 2007: 644) i *zapljena* – službeno oduzimanje imovine zbog namirenja duga (Čedić i dr. 2007: 1269). Dakle, *ovrha* je potvrđena u dvama rječnicima s etiketom *prav.* ili *prav.*, a ravnopravni su joj sinonimi *pljenidba* i *zapljena*.

2.16. sudija (sudinica, sudijinica), sudac (sutkinja)

U *Rječniku bosanskoga jezika* (2010) imenicama *sudac* i *sudija* nije priznat jednak normativni status i nisu podjednako stabilizirane, tj. *sudac* jeste prihvaćen dublet (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1263), no liku *sudija* daje se prednost; jedno značenje riječi *sudija* određeno je za pravni naziv: *prav. službenik suda koji vodi parnične i dr. postupke i presuđuje u njima*; za osobe ženskog spola ponuđeni su likovi *sudinica* i *sutkinja* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1264). U *Rječniku bosanskog jezika* (2007) oba su člana jednako ocijenjena: *sudac* – sudija, pravnik u sudskoj ustanovi koji vodi sudske postupke i izriče presude;... *sudija* – sudac (Čedić i dr. 2007: 1084), a od likova za označavanje osoba ženskog spola uvršteni su likovi: *sudinica* – žena sudac, *sutkinja*, te *sudijinica* – žena sudac, *sutkinja* (Čedić i dr. 2007: 1084). Dakle, jedno je gledište da *sudija* ima normativnu prednost i usto se tumači kao pravni pojam, drugo je da su i *sudija* i *sudac* jednako valjani oblici.

2.17. staratelj, staralac (starateljica, starateljka, staralica), skrbnik (skrbnica), tutor (tutorica, tutorka)

Imenice *staratelj*, *skrbnik* i *tutor* prihvaćene su kao sinonimi u *Rječniku bosanskoga jezika* (2010), ali samo uz *tutor*, odnosno jedno njegovo značenje pridružena je etiketa *prav.:* *staratelj (starateljica, starateljka)* onaj koji se stara o kome; *skrbnik*, *tutor* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1245); *skrbnik (skrbnica)* onaj koji skrbi o kome, koji izdržava koga; *staratelj*, *tutor* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1205); *tutor (tutorica, tutorka) prav.* onaj kome su službeni organi povjerali brigu o maloljetnim, nemoćnim i sl. osobama; *staratelj*, *skrbnik* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1358). *Rječnik bosanskog jezika* (2007) nudi i imenicu na *-lac* u ovom značenju kao ravnopravan dublet imenici na *-telj*: *staralac/staratelj* – koji se stara, brine, koji vodi računa o nekome, *skrbnik* (Čedić i dr. 2007: 1069); *skrbnik* – onaj koji brine o povjerenom mu štićeniku, *tutor*, *staratelj* (Čedić i dr. 2007: 1038); *tutor* – osoba kojoj je službeno povjereno da se brine o nemoćnim, maloljetnim i dr. osobama; onaj koji upravlja, određuje, nameće drugima svoja pravila (Čedić i dr. 2007: 1155); za osobu ženskog spola u ovom značenju ponuđeni su ovi nazivi: *starateljka* – *starateljica*, *staralica* (Čedić i dr. 2007: 1069). Dakle, samo je uz *tutor* u jednome rječniku pridružena etiketa *prav.*, premda svi sinonimi imaju jednak status.

2.18. starateljstvo, skrbništvo, tutorstvo

Slijedeći određenje imenica *staratelj*, *skrbnik* i *tutor* kao sinonima, tako su i izvedenice od njih *starateljstvo*, *skrbništvo* i *tutorstvo* opet jednako prihvaćene u *Rječniku bosanskoga jezika* (2010), no dosljednost da se samo imenici *tutorstvo* pridruži etiketa *prav.* izostala je, etiketa se dodijelila samo imenici *starateljstvo*: *starateljstvo* – *prav.* staranje o osobi koja je bez pravne odgovornosti i odlučivanje u njezino ime; *skrbništvo*, *tutorstvo* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1246); *skrbništvo* – odnos i stanje skrbnika i štićenika; *starateljstvo*, *tutorstvo* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1205); *tutorstvo* – posao tutora; *starateljstvo*, *skrbništvo*¹³ (Halilović –

¹³ Drugo navedeno značenje glasi: općenito, briga o kome (ob. takve prirode da se drugi drži pod svojom vlašću), što jasno govori da je prvo značenje u vezi sa zvaničnim, službenim, pravnim poslom tutora, te je izostanak etikete *prav.* nejasan.

Palić – Šehović 2010: 1358). *Rječnik bosanskog jezika* (2007) kao samostalnu odrednicu ima samo *skrbništvo*, pojašnjeno sinonimima: *skrbništvo* – tutorstvo, starateljstvo (Čedić i dr. 2007: 1038), iako su polazišne riječi sve navedene kao samostalne odrednice. U ovom slučaju izdvajamo samo *starateljstvo* s dodijeljenom etiketom *prav.* u jednome rječniku, dok je neupitan status i ostalih sinonima.

2.19. *skrbljenik (skrbljenica), šticećenik (šticećenica)*

Ni *skrbljenik* ni *šticećenik* nisu određeni kao pravni nazivi u *Rječniku bosanskoga jezika* (2010), u kojem su, kako smo vidjeli, *tutor* i *starateljstvo*, izdvojeni etiketom *prav.*, pa je očekivano da se bar jedan naziv iz reda ovih riječi izdvoji na isti način: *skrbljenik (skrbljenica)* – onaj o kome ko skrbi, kojega ko izdržava; *šticećenik* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1205); *šticećenik (šticećenica)* – onaj koji je pod čijom zaštitom (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1304). *Rječnik bosanskog jezika* (2007) sadrži samo odrednicu *šticećenik* bez navedenog sinonima: *šticećenik* – onaj koji je pod nečijom zaštitom (Čedić i dr. 2007: 1114), odnosno, ni *skrbljenik* ni likovi za osobe ženskog spola nisu uvršteni u građu ovog rječnika. Normativni status, dakle, ovih sinonima jednak je, no određenje je pravnih naziva izostalo.

2.20. *pravosnažnost, pravomoćnost; pravosnažan, pravomoćan; pravosnažno, pravomoćno*

Rječnik bosanskoga jezika (2010) sadrži pridjev *pravomoćan* uz koji je naveden u značenju sinonim *pravosnažan* (*pravomoćan* – koji je dobio zakonsku snagu; *pravosnažan*) i prilog *pravomoćno* sa sinonimom *pravosnažno* (*pravomoćno* – na *pravomoćan* način; *pravosnažno*), no ne i imenicu *pravomoćnost* kao samostalnu odrednicu; dalje, sadrži imenicu *pravosnažnost*, uz koju sada stoji sinonim *pravomoćnost* (*pravosnažnost* – svojstvo onoga što je *pravosnažno*; *pravomoćnost*), prilog *pravosnažno* (*pravosnažno* – s pravnom, zakonskom snagom; *pravomoćno*), ali ne i pridjev *pravosnažan* kao samostalnu odrednicu premda je naveden kao sinonim uz *pravomoćan* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 998). Niti uz jednu riječ ili posebno značenje ne stoji etiketa *prav.* U drugome rječniku nalaze se svi ovi pridjevi, prilozi i imenice kao samostalne odrednice: *pravomoćan* – koji je pravno valjan, važeći, *pravosnažan*, validan; *pravomoćno* – *pravosnažno*, na pravno važeći način; *pravomoćnost* – stupanje na snagu neke presude, *pravosnažnost* (Čedić i dr. 2007: 760); *pravosnažan* – pravovaljan; koji je pravno na snazi, zakonit, važeći; *pravosnažno* – na *pravosnažan*, pravovaljan način, punovažno; *pravosnažnost* – pravovaljanost; osobina ili stanje onoga što je *pravosnažno*; valjanost, vrijednost čega (Čedić i dr. 2007: 761). Dakle, niti jedan lik nema upotrebnju etiketu *prav.* iako su značenja isključivo pravne prirode.

2.21. *vanparnični, izvanparnični*

Pridjevi *vanparnični* i *izvanparnični* zabilježeni su samo u jednome rječniku – u Jahićevom *Rječniku izvanparnični* nije uvršteno (Jahić 2011), a *vanparnični* bi se trebao naći u nekom budućem tomu; niti jedan od njih nije svoje mjesto našao ni u *Rječniku bosanskog jezika* (2007). Tako su ovi pridjevi uneseni u *Rječnik bosanskoga jezika* (2010) i uz oba su pribilježene i etikete *prav.*: *izvanparnični* – *prav.* koji se pred sudom ne provodi u parničnom obliku; *vanparnični* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 447); *vanparnični* – *prav.* koji se pred sudom ne provodi u parničnom obliku; *izvanparnični* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1421).

2.22. *potjernica, tjeralica*

Tjeralica nije standardizirana ni prihvaćena (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1333), jedino je prihvatljiva *potjernica* u značenju *pismeni nalog kojim se traži hvatanje i hapšenje koga*

(Halilović – Palić – Šehović 2010: 979), a uz nju nije navedena kakva etiketa. U drugom rječniku nije izrečen ovakav stav, te je potvrđen ravnopravan status ovih sinonima: *potjernica* – tjeratica, naredba za potjeru (Čedić i dr. 2007: 734); *tjeratica* – potjernica, dokumenat kojim su svi pozvani da pomognu u hvatanju osumnjičenog za djelo kažnjivo po zakonu (Čedić i dr. 2007: 1136).

2.23. *punomoć, punomoćje*

Punomoć i *punomoćje* su dubleti, premda nisu podjednako stabilizirani i poznati, te se prednost daje dubletu *punomoć*; oba njegova značenja označena su etiketom *prav.*: *prav.* 1. pismena izjava kojom ko ovlašćuje koga da u njegovo ime nastupa kao pravna osoba; *punomoćje* 2. tako stečeno pravo (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1093). I opet će jednak status ovim imenicama biti dodijeljen u *Rječniku bosanskog jezika* (2007): *punomoć* – punomoćje, pismeno ovlaštenje, saglasnost da neko nekoga zastupa u kakvim (ob. pravnim) poslovima; *punomoćje* – punomoć (Čedić i dr. 2007: 945).

2.24. *punomoćnik (punomoćnica), opunomoćenik (opunomoćenica)*

U tvorbenoj su vezi s imenicom *punomoć* imeničke tvorenice *punomoćnik* i *opunomoćenik*, stoga je očekivano da i one imaju istu etiketu kao polazišna imenica. No, uz riječi *punomoćnik* i *opunomoćenik* i njihova značenja etikete nisu naznačene: *punomoćnik (punomoćnica)* – onaj koji ima čiju punomoć, nosilac punomoći; *opunomoćenik* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1093); *opunomoćenik (opunomoćenica)* – onaj koji je od koga dobio punomoć za šta, kome je data punomoć; *punomoćnik* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 836). Jednako polazište iskazano je i u *Rječniku bosanskog jezika* (2007): *punomoćnik* – onaj koji je dobio punomoć, *opunomoćenik*; *punomoćnica* – žena koja je dobila punomoć, žena *punomoćnik* (Čedić i dr. 2007: 945); *opunomoćenik* – zastupnik, osoba koja ima punomoć da nekoga zastupa, da djeluje u nečije ime; *opunomoćenica* – žena *opunomoćenik* (Čedić i dr. 2007: 550). Imenice *opunomoćenik* i *opunomoćenica* sadrži jedan od tomova Jahićevog Rječnika, a za *punomoćnik* ili *punomoćnica* nema podataka, no uz prve imenice nema navedenih sinonima niti etiketa: *opunomoćenik* (ž. spol *opunomoćenica*) onaj kome je data punomoć, koji je opunomoćen (Jahić 2019a: 405). Dakle, niti jedan rječnik ne pridružuje upotrebnu etiketu *prav.* ili *pravn.* ovim imenicama.

2.25. *opunomoćilac, opunomoćitelj (opunomoćiteljica)*

Rječnička literatura bosanskog jezika podijeljena je kada je riječ o ovim imenicama i njihovom statusu u savremenom jeziku. Imenička izvedenica na *-lac* prihvatljivija je od izvedenice na *-telj* i treba joj dati prednost u standardnom jeziku, ove imenice u m. r. koriste se i za osobe ženskoga spola, a etiketa *pravn.* nije im pridružena: *opunomoćilac* m. (+ ž. spol) onaj koji daje nekome punomoć; *opunomoćitelj*; *opunomoćitelj* m. (+ ž. spol) v. *opunomoćilac* (Jahić 2019a: 405). Imenice i na *-lac* i na *-telj* jednakog su statusa u *Rječniku bosanskoga jezika* (2010), bez dodijeljene su etikete, ali sa izvedenicom za ženski rod *opunomoćiteljica*: *opunomoćilac (opunomoćitelj) (opunomoćiteljica)* – onaj koji kome daje punomoć za šta, koji je koga opunomoćio za šta; *opunomoćitelj* m., up. *opunomoćilac* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 836). Imenica na *-lac* u ovom slučaju nije navedena u *Rječniku bosanskog jezika* (2007): *opunomoćitelj* – onaj koji daje punomoć, koji ovlašćuje da ga neko zastupa, da djeluje u njegovo ime (Čedić i dr. 2007: 550). Dakle, *opunomoćilac* je bolji oblik (Jahić 2019a), oblici *opunomoćilac* i *opunomoćitelj* su ravnopravni (Halilović – Palić – Šehović 2010), a treći rječnik donosi samo *opunomoćitelj* (Čedić i dr. 2007), ali niti jednom nije dodijeljena upotrebna etiketa.

2.26. tuženik (tuženica), optuženi, optuženik (optuženica)

Rječnik bosanskoga jezika (2010) sadrži posebne odrednice s odredničkim riječima *tuženik* (*tuženica*), *optuženik* (*optuženica*) uz koje se navodi i sinonim *optuženi*, no bez istaknutih etiketa: *tuženik* (*tuženica*) – onaj koga neko tuži, protiv koga se podiže tužba; *optuženi*, *optuženik*; *optuženik* (*optuženica*) – onaj protiv koga je podignuta optužnica, koji je optužen za šta; *optuženi* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1358, 836). Potvrde za oblike *tuženik*, *optuženik* i *optuženica* nalaze se u drugom rječniku: *tuženik* – onaj koga tuže, protiv koga je tužba, *optuženik*; *optuženica* – žena koja je optužena; *optuženik* – onaj ko je optužen, protiv koga je pokrenut krivični postupak (Čedić i dr. 2007: 1156, 550).

2.27. tužilac, tužitelj (tužiteljka, tužiteljica)

U oba rječnika *tužilac* i *tužitelj* imaju jednak status – jednakovrijedni su tvorbeni dubleti. U *Rječniku bosanskoga jezika* (2010) uneseni su oblici za označavanje osoba ženskoga spola, ali je etiketa izostavljena: *tužilac* (*tužitelj*) (*tužiteljka*, *tužiteljica*) – onaj koji po položaju i službenoj dužnosti, u ime države ili javnosti, podiže ili podnosi optužnicu pred sudskim organima; *tužitelj* m., up. *tužilac* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1358–1359). Njihova ravnopravnost jasno je iskazana i u *Rječniku bosanskog jezika* (2007): *tužilac/tužitelj* – pravnik koji po dužnosti podiže optužbe u sudu u ime zakona, države, javnosti; osoba koja tuži (Čedić i dr. 2007: 1156).

2.28. tužilaštvo, tužiteljstvo

Sufiksom -stvo izvode se imenice *tužilaštvo* i *tužiteljstvo* od imenica *tužilac* i *tužitelj*, a kako su i *branilaštvo* i *braniteljstvo*, *pravobranilaštvo* i *pravobraniteljstvo* normativno jednaki dubleti, tako su i *tužilaštvo* i *tužiteljstvo* proglašeni dubletima: *tužilaštvo* (*tužiteljstvo*) – pravosudna ustanova kojoj je osnovna dužnost zaštita i kontrola zakonitosti u društvu, gonjenje počinitelja krivičnih djela i pokretanje postupaka protiv njih; *tužiteljstvo*, up. *tužilaštvo* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1359); obavijest o pravnoj sferi upotrebe nije navedena. U skladu s normiranjem dubleta *pravobranilaštvo* i *pravobraniteljstvo*, i ovaj je par prihvaćen dubletno u *Rječniku bosanskog jezika* (2007): *tužilaštvo/tužiteljstvo* – državna ustanova koja ima dužnost da kontroliše zakonitosti u društvu i pokreće postupke protiv prekršitelja zakona (Čedić i dr. 2007: 1156).

2.29. zastarijevanje, zastara, zastarjelost

U *Rječniku bosanskoga jezika* (2010) nisu uvrštene imenice ni *zastara* ni *zastarjelost*, a s obzirom na to da se u principu glagolske imenice ne navode kao zasebne odredničke riječi osim kada dobiju i drugo značenje, ni *zastarijevanje* se ne nalazi posebno, nego kao oblik uz glagol *zastarijevati*; *zastarijevati* i *zastarjeti* (*zastariti*) vidski su parnjaci, a jedno od značenja uz *zastarjeti* (*zastariti*) ima etiketu *prav.: prav.* izgubiti pravnu i sudsku moć, snagu (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1504), te se može potvrditi da *zastarijevanje* može funkcionirati kao pravni naziv. Imenice *zastara* i *zastarjelost* uvrštene su pak u *Rječnik bosanskog jezika* (2007) i imaju značenje adekvatno pravnom nazivu: *zastara* – zastarjelost, zastarenje kakvog prava; *zastarjelost* – stanje onoga što je zastarjelo; nesavremenost; no glagolska imenica *zastarijevanje*, iako navedena zasebno, nema značenje koje bi je učinilo sinonimom imenicama *zastara* i *zastarjelost*: *zastarijevanje* – gl. im. od *zastarijevati*; *zastarijevati* – postajati starim, nesavremenim; postajati zbog starosti neupotrebljivim (Čedić i dr. 2007: 1276).

2.30. *žalilac, žalitelj (žaliteljica)*

Ove imenice na *-lac* i na *-telj* tvorbeni su dubleti, oblik za osobu ženskog spola je *žaliteljica*, a značenje, premda jasno ukazuje da se tiče prava i postupaka vezanih za ovu struku, nema istaknutu upotrebnu etiketu: *žalilac (žalitelj) (žaliteljica)* – onaj koji podnosi kakvu žalbu u pisanom obliku (ob. u okviru sudskog postupka), podnosilac žalbe; *žalitelj* m., up. *žalilac* (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1536–1537). U *Rječniku bosanskog jezika* (2007) uočava se izostanak posebne odrednice imenice na *-telj*, no navedena je uz imenicu na *-lac*: *žalilac – žalitelj*, onaj ko podnosi žalbu (Čedić i dr. 2007: 1305).

3. O pojedinim pitanjima vezanim za pravne nazive u rječnicima bosanskog jezika

Iz ovog istraživanja nametnula su se pitanja o kojima bi valjalo diskutirati, a izdvojiti ćemo tek nekoliko.

3.1. O kriteriju dodjeljivanja upotrebne etikete *prav.* ili *prav.* u rječnicima bosanskog jezika

Rječnik bosanskog jezika (2007) ne daje podatke uz ove izdvojene riječi o upotrebnoj sferi vezanoj za pravnu struku, pa se niti uz jednu odredničku riječ nije našla upotrebna etiketa *prav.* (pravo, pravnički), koja je navedena u popisu skraćenica, no to ne mora značiti da uz neke druge odredničke riječi i njihovo značenje možda i ne stoji, što usložnjava pitanje da li su ovdje posmatrane forme shvatane (i) kao pravni nazivi (uz jednu leksemu pridružena je etiketa *term.*). U *Rječniku bosanskog jezika* (2010) upotrebna etiketa *prav.* (pravo, pravno) navodi se uz određene odredničke riječi, odnosno njihovo značenje, pa se etiketa *prav.* našla uz: *advokat; ekspert i vještak; vještačenje; branilaštvo i braniteljstvo; apelacija, priziv i žalba; dispozitiv i pravorijek; član; drugostepeni; krivični; nehat; ovrha i pljenidba; sudija i sudac; tutor; starateljstvo; vanparnični i izvanparnični; punomoć i punomoćje; zastarjeti* (gl. im. *zastarijevanje*). U određenim slučajevima oba se tvorbeni ili leksička dubleta ili višestrukosti prepoznaju kao pravni nazivi, kao npr. *ekspert i vještak; branilaštvo i braniteljstvo; apelacija, priziv i žalba; dispozitiv i pravorijek; sudija i sudac; vanparnični i izvanparnični; punomoć i punomoćje*; u drugim se pak slučajevima samo jednom od njih pripisuje ta etiketa, kao npr. *vještačenje* u odnosu na *ekspertizu*, *krivični* u odnosu na *kazneni*, *tutor* u odnosu na *staratelj i skrbnik*, *starateljstvo* u odnosu na *skrbništvo i tutorstvo*, ili dvama, npr. *ovrha i pljenidba* u odnosu na *zapljena*; u trećim slučajevima niti jedan nije obilježen etiketom *prav.*, kao npr. *aneks, dodatak, prilog; branilac i branitelj; krivica i krivnja; skrbljenik i štićenik; punomoćnik i opunomoćenik; opunomoćilac i opunomoćitelj; tuženik i optuženik; tužilac i tužitelj; tužilaštvo i tužiteljstvo; žalilac i žalitelj*. Uporedbom primjera iz različitih skupina postavljaju se nova pitanja o kriteriju na osnovu kojeg se dodjeljivala etiketa *prav.*: *ekspert i vještak* je imaju, kao i *vještačenje*, a nema je *ekspertiza*; *sudac i sudija* imaju etiketu, kao i *advokat*, a *branilac i branitelj, tuženik i optuženi, tužilac i tužitelj* ne; *branilaštvo i braniteljstvo* imaju etiketu, *tužilaštvo i tužiteljstvo* ne. Pitanja ne izostaju i za riječi iz iste tvorbenne porodice: *branilac i branitelj* nisu etiketirani, *branilaštvo i braniteljstvo* jesu, *pravobranilaštvo i pravobraniteljstvo* nisu; *punomoć i punomoćje* obilježeni su etiketom, a *punomoćnik i opunomoćenik, opunomoćilac i opunomoćitelj* nisu; *tutor* je obilježen ovom etiketom, a njegova izvedenica *tutorstvo* nije; *staratelj* nije obilježen, ali jeste *starateljstvo*. Stoga valja priznati da se određene odredničke riječi ili određenja njihova značenja u ovome rječniku koje nisu dobile etiketu *prav.* ne mogu izuzeti iz popisa pravnih naziva, posebno što im značenja u potpunosti odgovaraju ovoj struci ili što navedeno općeupotrebno značenja podrazumijeva i značenje pravnoga pojma. S obzirom na to da *Rječnik bosanskog jezika* (Jahić) nije završen i da se za mnoge riječi ne mogu dobiti podaci, nije moguća detaljnija analiza koja bi se ticala propitkivanja kriterija za

dodjelu etikete *pravn.* Od riječi za koje postoji potvrda sljedeće su označene etiketom *pravn.*: *advokat, aneks* (i *adm.*), *ekspert, ekspertiza, branilac, branilaštvo (braniteljstvo), apelacija, dispozitiv, član, krivica, krivični, ovrha, pljenidba* (i *služb.*), dok nisu njome označene: *krivnja, kazneni, nehat i nehaj, opunomoćilac*. Uporedba je moguća na nivou dvaju rječnika posmatrajući iste primjere (uvršteno u Jahićev Rječnik) te valja istaći da Jahićev Rječnik prepoznaje nešto više naziva s pravnim značenjem (*aneks, ekspertiza, branilac, krivica*) negoli *Rječnik bosanskoga jezika* (2010). Određivanje i pridruživanje lingvostilističkih odrednica problem je i drugih rječnika (Tikvica 2009) i mireći se s tim, valja slijediti dosljedan način označavanja jedinica tipičnih za pravo i pravnu struku – kod višeznačnica, pored općepotrebnog, navesti i značenje vezano isključivo za ovu struku, te ga označiti etiketom, a jednoznačnice označiti pravnim terminom – jedini je valjan put od uvođenja pravnih naziva u rječnike ka utvrđivanju njihovoga popisa. Na koncu, ovaj segment i ne mora biti presudan za sam popis naziva i opisa njihovog značenja – ovo su općeniti, a ne specijalizirani rječnici, pa se ova klasifikacija i ne shvata strogo. No princip normativnosti iskazan u njima ne smije se i ne može zanemariti što dovodi do sljedećeg pitanja.

3.2. O normativnoj ocjeni pravnih naziva u rječnicima bosanskog jezika

Ocjena normativnosti većine ovih naziva podudarna je u svim rječnicima, nekada su usaglašeni i o prihvatljivosti samo jednog lika (npr. samo je *član* normativno prihvaćen, ne i *članak*), a katkad je za određene riječi iskazan različit normativni status: *odvjetnik* nije prihvatljiva riječ u standardnom bosanskom jeziku, tvrdi se u dvama rječnicima, a u trećem je navedena kao ravnopravan sinonim riječi *advokat* (Čedić i dr. 2007); *priziv* u jednome ima jednak normativni status kao ostali sinonimi *apelacija* i *žalba* (Halilović – Palić – Šehović 2010), u drugome je označen kao izraz nesvojstven standardnom jeziku (Jahić 2010a), u trećem nema značenje odgovarajuće pravu (Čedić i dr. 2007); jedno gledište *pravorijek* proglašava jednakovrijednim dubletom *dispozitivu* (Halilović – Palić – Šehović 2010), drugo tvrdi da je *pravorijek* zastarjela riječ (Čedić i dr. 2007); samo je *stav* normativno prihvatljiv (Halilović – Palić – Šehović 2010), samo je *stavak* uvršten u značenju vezano za pravo (Čedić i dr. 2007); *sudija* ima prednost u odnosu na *sudac* (Halilović – Palić – Šehović 2010), i *sudac* i *sudija* su ravnopravni (Čedić i dr. 2007); *tjeralica* nije standardizirana ni prihvaćena (Halilović – Palić – Šehović 2010), dubleti su *tjeralica* i *potjernica* (Čedić i dr. 2007); *punomoć* ima prednost u odnosu na *punomoćje* (Halilović – Palić – Šehović 2010), i *punomoć* i *punomoćje* su prihvaćeni (Čedić i dr. 2007). Dalje, i imenice na *-lac* i *-telj* u značenju vršilaca radnji nemaju jednaku ocjenu u ovim rječnicima, pa se imenice na *-telj* smatraju nesvojstvenima standardnom jeziku (*branitelj, opunomoćitelj*) (Jahić 2010b, 2019a), dok druga dva rječnika ne prave razlike među njima glede normativnog statusa, te su dubleti *branilac/branitelj, tužilac/tužitelj, žalilac/žalitelj* (Halilović – Palić – Šehović 2010; Čedić i dr. 2007), pa je i lik *staralac* uvršten uz dublet *staratelj* (Čedić i dr. 2007). Lik *staralac*, naravno, bio je dio srpskohrvatskog standarda (*Pravopis srpskohrvatskoga književnog jezika* 1960: 715; *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika* 1976: 998, premda je i u njemu liku *staratelj* data prednost¹⁴), te je lik *staralac* u *Rječniku bosanskog jezika* (2007) nastavak zagovaranja ravnopravnosti likova na *-lac* i *-telj* u svim primjerima imenica sa značenjem vršilaca radnji (i u *Rečniku srpskoga jezika* naveden je lik *staralac*, no upućen je na lik *staratelj* /Vujanić i dr. 2007: 1267/), dok je u *Rječniku bosanskoga jezika* (2010) ovaj lik izostao i samo je uvršten lik *staratelj*. Ovakva različita polazišta u

¹⁴ Lik *staralac* unesen je u ovaj rječnik kao samostalna odrednica u čijem opisu značenja stoji samo sinonim *staratelj*, a uz *staratelj*, koji tek slijedi iza *staralac*, dat je opis značenja: a. onaj koji se stara, brine o nekome, koji neguje ili vaspitava nekoga. b. onaj koji je ovlašten da se stara o nekome ko sam nije sposoban za to (o detetu, o duševno bolesnoj ili oronuloj osobi) i da donosi odluke umesto njega, skrbnik, tutor. v. onaj koji je zadužen da se brine o nečemu, da vodi, održava nešto, iz čega slijedi zaključak da je i u ovom rječniku lik na *-telj* ima prednost u upotrebi u odnosu na lik na *-lac*.

pogledu normativnosti mogu stvarati teškoće pri odabiru standardiziranih formi, a u nedostatku drugih normativnih priručnika na bosanskom jeziku koji bi dali odgovore o opravdanosti likova, o svakom bi pojedinačnom lingvisti trebali izreći sud prije negoli se i vanjezički faktori uzmu u obzir (tradicija, ukorijenjenost i učestalost u jeziku bh. pravnih tekstova, raširenost u savremenoj praksi i sl.), koji bi u mnogim slučajevima imali presudnu ulogu u donošenju konačnog rješenja, pogotovo kada je riječ o leksičkim dubletima. Ono što se može reći za izdvojene tvorbene dublete jeste da su svi tvoreni sistemski i da nema likova koji nisu valjano izvedeni, npr. sufiksom *-lac/-telj* izvode se imenice u značenju vršilaca radnji i ovi su dubletni likovi dobro poznati na ovom govornom području, te je samo liku *staralac* u odnosu na *staratelj* uskraćen jednak položaj u normativnoj literaturi na osnovu čega je kao pravni naziv na bosanskom jeziku nestabiliziran; imenica *tjeralica* (potjernica) izvedena je sufiksom *-lica* od glagola *tjerati* (Babić 2002: 190); imenica *punomoćje* nastala je složeno-sufiksalmom tvorbom po obrascu *prid. + o + im. + -je* i označava stvar, a obič. je *punomoć* (Babić 2002: 165), pa se može govoriti o *boljem* i *preporučljivijem* liku – ocjeni koja se koristi i u drugim rječnicima i priručnicima s ovih prostora. Lik *staralica* također je dobro izveden sufiksom *-lica* od nesvršenoga glagola *starati* (se)¹⁵, odnosno s radnim glagolskim pridjevom u osnovi i sufiksom *-ica*¹⁶, no upitno je njegovo značenje: lik sa sufiksom *-lica* najčešće označava neki stroj, napravu, spravu, a od izvedenica koje znače osobu običnije su one koje označavaju osobe obaju spolova, a gramatički su obaju rodova (*bubalica*, *lutalica*, *pričalica* itd.), no „Potvrde za izvedenice koje znače žensku osobu pokazuju da taj tip prestaje biti plodan. Većina takvih izvedenica nema suvremenih potvrda“ (Babić 2002: 190). Stoga lik *staralica* valja označiti kao lik koji u savremenom jeziku ne bi imao preporuku za upotrebu u značenju *ženska osoba koja se stara o kome*.

3.3. O ženskim mocijskim parnjacima u rječnicima bosanskog jezika

Treće pitanje tiče se mocijske tvorbe, odnosno likova imenica ženskog roda koje se izvode od imenica muškog roda, pa su u rječnicima najviše potvrđeni likovi na *-ica* (*braniteljica*, *pravobraniteljica*, *sudinica*, *sudijinica*, *starateljica*, *skrbnica*, *tutorica*, *skrbljenica*, *štićenica*, *punomoćnica*, *opunomoćenica*, *opunomoćiteljica*, *tuženica*, *optuženica*, *tužiteljica*, *žaliteljica*), potom sa sufiksom *-ka* (*starateljka*, *tutorka*, *tužiteljka*), sufiksom *-inja* (*vještakinja*) i sufiksom *-kinja* (*sutkinja*). Ženski mocijski parnjak od imenica koje imaju sufiks *-telj* najčešće je izveden sufiksom *-ica* (*braniteljica*, *pravobraniteljica*, *starateljica*, *opunomoćiteljica*, *tužiteljica*, *žaliteljica*), a tek uz manji broj izvodi se i naporedni lik sufiksom *-ka* (*starateljka*, *tužiteljka*)¹⁷. Ti dubletni oblici nalaze se u *Rječniku bosanskoga jezika* (2010), premda se uz druge dubletne likove na *-ica* ne uvode naporedni im likovi na *-ka*, pa nema *braniteljka*, *pravobraniteljka*, *opunomoćiteljka*, *žaliteljka* (naporedni likovi sa sufiksom *-ica* i *-ka* uvode se i kod imenice *tutor* – *tutorica* i *tutorka*), što navodi na zaključak da sufiks *-ka* u izvođenju imenica s oznakom osobe ženskog spola od imenica muškog roda na *-telj* sudjeluje u pojedinačnim primjerima kao dubletni lik izvedenici na *-ica*. Izvedenica sa sufiksom *-ka* kao naporedni lik navedena je i *Rječniku bosanskog jezika* (2007): *starateljka* – *starateljica* (i *staralica*), a uz ostale imenice

¹⁵ Razmatrajući odnos sufiksa *-lac* i *-telj*, Babić tvorbu naziva za osobe ženskog spola od naziva osoba muškog spola navodi kao primjer jednostavnijeg njihovog izvođenja od likova na *-telj* (izvođenje je bez poteškoća: *branitelj* – *braniteljica*, *hranitelj* – *hraniteljica*,...) negoli od lika sa *-lac*; sufiks *-lac* trebao bi se zamijeniti sufiksom *-lica*, „a to od većine osnova ne ide jer značenje sa *-lica* u sustavnoj tvorbi pripada raznim strojevima i spravama: *brizgalice*, *drobilica*, *glodalica*, *grijalice*,...“ (Babić 2002: 324–325).

¹⁶ Stevanović smatra da je ovo tvorba sufiksom *-ica* od glagolskoga pridjeva radnog, no ne daje ni on lik *staralica* osim imenica dvojakog roda i imenica koje znače oruđe (Stevanović 1981: 526–527).

¹⁷ O tvorbi imenica sufiksom *-ica* i sufiksom *-ka* od imenica na *-telj* vidjeti u Babić (2002: 168, 278), a odnos ovih izvedenica jasno je iskazan za hrvatski standard: „Osnove koje završavaju na *-telj* u hrvatskom književnom jeziku normalno dobivaju *-ica* pa su izvedenice sa završetkom *-teljka* u njemu veoma rijetke“ (Babić 2002: 278).

na *-telj* nisu potvrđeni likovi za ženski rod. U Jahićevom Rječniku potvrđen je lik *braniteljica*, a *opunomoćitelj* (+ ž. spol) jeste lik koji se koristi i za osobe ženskog spola, no kako za druge imenice nema podataka, ne može se sa sigurnošću utvrditi odnos izvedenica sa sufiksima *-ica* i *-ka* od imenica na *-telj* (a o statusu imenica na *-telj* u ovom rječniku već je bilo govora). Dakle, i o odnosu izvedenica na *-teljica* i *-teljka* u bosanskom jezičkom standardu također bi trebalo donijeti usaglašen stav kako bi njihovo normiranje i kao pravnih naziva bilo preciznije. Još jedno gledište rječnika bosanskog jezika u tvorbi ženskog mocijskoga parnjaka sufiksom *-ica* budi zanimanje – naime, uz imenicu *advokat* nije naveden lik za osobu ženskog spola ni u *Rječniku bosanskoga jezika* (2010) ni u *Rječniku bosanskog jezika* (2007), a u Jahićevom Rječniku naznačeno je da se ova imenica muškog roda odnosi i na ženski rod. Od imenice *advokat* sufiksom *-ica* može se tvoriti izvedenica *advokatica* i tvorbenih prepreka za ovaj mocijski parnjak nema jer „katkada sufiks *-ica* dolazi na osnove koje se završavaju sa samoglasnikom ispred završnog *t*: *aristokratica*, *kandidatica*, *kmetica*, *opatica*, *pilotica*, *tatica*...” (Babić 2002: 169). Lik *advokatica* nije (bio) stabiliziran ni u srpskoj leksičkoj normi: uz ovaj lik u *Rečniku srpskoga jezika* stoji napomena *neuob.* (*advokatica* ž. *neuob.* ženska osoba advokat) (Vujanić i dr. 2007: 19), ali je lik *advokatica* očigledno zauzeo svoje mjesto u savremenom srpskom jeziku jer se nalazi potvrđen u *Pravopisu srpskoga jezika* (Pešikan – Jerković – Pižurica 2018: 254)¹⁸. Ni u Anićev Rječnik (2006) ovaj lik nije uvršten, a savremena norma hrvatskoga liku *advokatica* ne dodjeljuje status normativno nepreporučljive riječi zbog kakvih drugih razloga nego što je domaća riječ *odvjetnik* i *odvjetnica* preporučljiva u odnosu na nju (*Školski rječnik hrvatskoga jezika*¹⁹; Jozić i dr. 2013: 153²⁰). No, kako rječnici bosanskog jezika imenicu *advokat* neupitno prihvataju (čak se *odvjetnik* i *odvjetnica* smatraju nestandardiziranima), lik *advokatica* nezasluženo nema mjesto u njihovoj građi (a uzme li se u obzir raširenost i prihvaćenost tog lika u govornoj i pisanoj praksi bosanskog jezika, to gledište neće biti dugo održivo). Isti je odnos rječnika bosanskog jezika i kad je riječ o imenici *ekspert*: samo su likovi za muški rod uvršteni u sva tri rječnika, premda je lik *ekspertica*²¹ široko prihvaćen i potvrđen u pisanoj i govornoj komunikaciji na bosanskom jeziku, te je trebao biti uvršten u rječničku građu. I na koncu valja naglasiti da su još dva lika za ženski rod potvrđena samo u *Rječniku bosanskog jezika* (2007): *sudijinica* i *staralica*. Lik s nestegnutim *-iji-* u *-i-* poznat je u starijoj rječničkoj literaturi, te je imao svoje mjesto uz lik sa stegnutim *-i-*: *sudinica* i *sudijinica* (*Pravopis srpskohrvatskoga književnog jezika* 1960: 724), *sudinica* ž *sudijina* žena, *sudijinica* (*Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika* 1976: 64), pa je u *Rječniku bosanskog jezika* (2007) ovaj lik i zadržan, no s pomjerenim značenjem (pomjereno je značenje i kod lika *sudinica* i u *Rječniku bosanskoga jezika* /2010/). Lik *sudijinica* sistemski je izveden od prisvojnoga pridjeva imenice *sudija* sufiksom *-ica*, no upravo prisvojni pridjev *sudijin* određivao joj je značenje: „Imenovanje žene supruge, naročito u slučajevima kada se na pokazani način grade imenice ž. roda za označavanje dotičnog zvanja, a i inače, – običnije se grade od imenica muškog roda preko prisvojnih prideva: *kapetanovica*, *majorovica*, *aginica*, *pašinica*, *begovica*, *pukovnikovica*, *sudinica* itd.“ (Stevanović 1981: 526). Tako je i stegnuti

¹⁸ U Rečnik uz Pravopis uvršten je pridjev *advokatičin* s napomenom o izvođenju pridjeva na *-in* od imenica na *-ica* i završetkom *-ičin*: *advokatičin* (prema *advokatica*).

¹⁹ Lik *advokatica* jeste prihvaćen, ali je upućen na normativno bolju riječ *odvjetnica*, jer je i *odvjetnik* normativno bolja riječ od *advokat*, dakle, u hrvatskom jeziku drugi su razlozi za preporuku bolje riječi – domaća riječ ima prednost nad riječju stranoga porijekla. [Rezultati pretraživanja za: advokatica - Školski rječnik hrvatskoga jezika](#); [Rezultati pretraživanja za: odvjetnica - Školski rječnik hrvatskoga jezika](#); [Rezultati pretraživanja za: odvjetnik - Školski rječnik hrvatskoga jezika](#); [Rezultati pretraživanja za: advokat - Školski rječnik hrvatskoga jezika](#) (pristup 24. 10. 2025)

²⁰ *advokatičin* > *odvjetičin*

²¹ I opet je lik *ekspertica* u *Školskom rječniku hrvatskoga jezika* potvrđen, ali upućen na bolju *stručnjakinja* zbog porijekla. [Rezultati pretraživanja za: ekspertica - Školski rječnik hrvatskoga jezika](#); [Rezultati pretraživanja za: stručnjakinja - Školski rječnik hrvatskoga jezika](#) (pristup 29. 10. 2025)

sudinica i nestegnuti lik *sudijinica* zadržan u *Rječniku bosanskog jezika* (2007), ali mu je značenje u skladu s vanjezičkim promjenama vezanim za označavanje osoba ženskog spola u značenju supruge onoga ko ima kakvo zvanje ili kakvo zanimanje izmijenjeno iz *čija supruga* u *žena s tim zvanjem/zanimanjem*, dok *Rječnik bosanskoga jezika* (2010) imenici *sudinica* (kao samostalnoj odrednici) pripisuje dva značenja od kojih je drugo, *sudijina žena*, označeno etiketom *razg.*: *sudinica* – 1. up. sudija 2. *razg.* sudijina žena (Halilović – Palić – Šehović 2010: 1264)²². O ovakvim likovima u hrvatskom jeziku Babić donosi drugačiji sud glede valjanosti stegnutog lika: „Neke izvedenice od pridjeva na *-ijin* stežu *-iji-* u *-ī*, npr. *hadžinica* ‘hadžijina žena’, ali ne samo što je taj tip tvorbe slabo plodan i što su mnoge takve riječi na rubu književne upotrebe, nego likovi sa stegnutim *-iji-* imaju blago pokrajinsko obilježje. Koliko se takve izvedenice i upotrebljavaju, prednost trebaju imati nestegnuti likovi: *hadžijinica*, *efendijinica*...” (Babić 2002: 180). Dakle, *sudinica* i *sudijinica* imaju samo po jedno značenje i to osobe ženskog spola s tim zanimanjem (*Rječnik bosanskog jezika* /2007/), odnosno *sudinica* ima dva značenja od kojih drugo ovu imenicu svrstava u razgovornu leksiku (*Rječnik bosanskoga jezika* /2010/). O liku *staralica* bilo je već govora u prethodnom dijelu, a ovdje ćemo naznačiti da za tvorbeno slične imenice kao npr. ‘*branilica*’ ili ‘*žalilica*’ nema potvrda u *Rječniku bosanskog jezika* (2007), u kojem je potvrđena imenica *staralica* (ovaj lik ne sadrži kao samostalnu odrednicu ni *Pravopis srpskohrvatskoga književnog jezika* /1960/ ni *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika* /1976/ – u prvome je uvršten pridjev *starateljkin* /1960: 716/, u drugome imenica *starateljka* – žena staratelj /1976: 998/ i stoga se u ovom slučaju ne može govoriti samo o utjecaju ranije jezičke politike i literature).

4. Umjesto zaključka

Ovo istraživanje savremenih rječnika bosanskog jezika i pojedinih pravnih naziva u njima ukazalo je na put kojim valja ići ka normiranju pravnog nazivlja na bosanskom jeziku, ali i na teškoće koje će se javiti u tom procesu. Iz ovih općih rječnika bosanskog jezika može se izdvojiti veliki broj pravnih naziva koji mogu poslužiti za njihovo kodificiranje i sistematičnu obradu. U nekim slučajevima rječnici bosanskog jezika iskazuju različito gledište kada je u pitanju normiranost pojedinih likova, te je najprije potrebno usaglasiti te stavove kako bi se ponudila najbolja rješenja. Naravno, tu nije kraj puta – to su samo prvi koraci koje treba slijediti. Ispitivanje pravne i jezičke tradicije, kao i svi naredni koraci podrazumijevaju nužnu saradnju sa stručnjacima iz oblasti prava, te samo ona može dati pouzdane i valjane rezultate – odvojeni procesi neće dati dobra rješenja, a institucionalna briga i podrška svakako je neizostavna. Ovaj rad je nastojanje da se nastavi put ka standardizaciji i stabilizaciji pravnog nazivlja na bosanskom jeziku.

Conclusion

This study of contemporary Bosnian language dictionaries and certain legal terms within them has indicated the path to be taken towards the standardization of legal terminology in the Bosnian language, as well as the difficulties that will arise in this process. From these general Bosnian language dictionaries, a large number of legal terms can be selected that may serve for their codification and systematic treatment. In some cases, Bosnian language dictionaries express different viewpoints regarding the standardization of certain terms, and it is first necessary to reconcile these positions in order to offer the best solutions. Of course, this is not the end of the road – these are only the first steps that should be followed. The examination of

²² U ovom rječniku nalaze se i primjeri za izvedenice od imenica *major* i *majstor* sufiksom *-ica* preko imeničke osnove, dok je lik s pridjevskom osnovom naveden kao sinonim uz drugo značenje: *majorica* 1. *vojn.* ženska osoba s činom majora 2. *razg.* majorova supruga; majorovica; *majstorica* 1. ženska osoba sa zvanjem majstora 2. majstorova supruga; majstorovica (Halilović – Palić – Šehović 2010: 621).

legal and linguistic tradition, as well as all subsequent steps, implies necessary cooperation with legal experts, and only such collaboration can provide reliable and valid results – separate processes will not yield good solutions, and institutional care and support are certainly indispensable. This paper is an attempt to continue the path towards legal terminology in the Bosnian language.

Izvori i literatura

Anić, V., (2006), *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb: Novi liber.

Babić, S., (2002), *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku (treće, poboljšano izdanje)*, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Nakladni zavod Globus.

Čedić, I., Hajdarević, H., Kadić, S., Kršo, A., Valjevac, N., (2007), *Rječnik bosanskog jezika*, Sarajevo: Institut za jezik.

Halilović, S., Palić, I., Šehović, A., (2010), *Rječnik bosanskoga jezika*, Sarajevo: Filozofski fakultet.

Jahić, Dž., (2010a), *Rječnik bosanskog jezika*, tom prvi, Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Bošnjačka asocijacija 33.

Jahić, Dž., (2010b), *Rječnik bosanskog jezika*, tom drugi, Sarajevo: Bošnjačka asocijacija 33.

Jahić, Dž., (2011), *Rječnik bosanskog jezika*, tom treći, Sarajevo: Bošnjačka asocijacija 33.

Jahić, Dž., (2012a), *Rječnik bosanskog jezika*, tom četvrti, Sarajevo: Bošnjačka asocijacija 33.

Jahić, Dž., (2012b), *Rječnik bosanskog jezika*, tom peti, Sarajevo: Bošnjačka asocijacija 33.

Jahić, Dž., (2014), *Rječnik bosanskog jezika*, tom sedmi, Sarajevo: Bošnjačka asocijacija 33.

Jahić, Dž., (2019a), *Rječnik bosanskog jezika*, tom osmi, Zenica: Vrijeme.

Jahić, Dž., (2019b), *Rječnik bosanskog jezika*, tom deveti, Zenica: Vrijeme.

Jahić, Dž., (2024), *Rječnik bosanskog jezika*, tom jedanaesti, Sarajevo: Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca.

Jojić, Ž., Blagus Bartolec, G., Hudeček, L., Lewis, K., Mihaljević, M., Ramadanović, E., Birtić, M., Budja, J., Kovačević, B., Matas Ivanković, I., Milković, A., Miloš, I., Stojanov, T., Štrkalj Despot, K., (2013), *Hrvatski pravopis*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Mamić, M. (2004), *Hrvatsko pravno nazivlje*, Zadar: LIN-CRO.

Mešanović-Meša, E., (2011), *Kontrastivna analiza bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika u zakonima Federacije Bosne i Hercegovine*, Sarajevo: Slavistički komitet.

Mešanović-Meša, E., (2019), *Jezik u bosanskohercegovačkom zakonodavstvu*, Sarajevo, Mostar: Slavistički komitet, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke.

Mešanović-Meša, E., (2025), *Trojezičnost u bosanskohercegovačkom zakonodavstvu*, Sarajevo: Slavistički komitet.

Mrčela, M., Lewis, K., (2016), *Pravno nazivlje i hrvatski jezik*, Zagreb: Udruga hrvatskih sudaca. [Pravno nazivlje i hrvatski jezik.pdf](#)

Pešikan, M., Jerković, J., Pižurica, M., (2018), *Pravopis srpskoga jezika*, (treće izdanje, izmenjeno i dopunjeno), Novi Sad: Matica srpska.

Pravopis srpskohrvatskoga književnog jezika (1960), Novi Sad, Zagreb: Matica srpska, Matica hrvatska.

Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika (1976), knjiga šesta, Novi Sad: Matica srpska.

Stevanović, M., (1981), *Savremeni srpskohrvatski jezik I (uvod, fonetika, morfologija)*, Beograd: Naučna knjiga.

Školski rječnik hrvatskoga jezika – <https://rjecnik.hr/o-rjecniku.php>

Tikvica, Lj., (2009), „Lingvostilističke odrednice u rječnicima hrvatskoga jezika. O nekim poteškoćama stilističkoga označivanja u jezikoslovnoj leksikografiji“, *Studia lexicographica*, god. 3, br. 1–2 (4–5), 5–13.

Vujanić, M., Gortan-Premk, D., Dešić, M., Dragičević, R., Nikolić, M., Nogo, Lj., Pavković, V., Ramić, N., Stijović, R., Tešić, M., Fekete, E., (2007), *Rečnik srpskoga jezika*, Novi Sad: Matica srpska.